

Barbora Jiřincová, *Ženy v rekatolizaci českých zemí*

KDDD UK Pedf, Praha 2018, 302 s.

Posudek na doktorskou disertační práci

Autorka si vytkla nelehký úkol – zachytit postavení žen v našem prostoru v pobělohorské době, zejména jejich osudy v rámci rekatolizačního procesu. Záměrně píše poněkud vágně o „našem prostoru“; Jiřincová se v titulu své práce odvolává na české země, ale věnuje se povýtce Čechám, resp. jen vybraným regionům země české. Nic proti tomu, při širí složité problematiky je takové zúžení zcela oprávněné. Téma žen za pobělohorské rekatolizace ještě nikdo nepodrobil komplexnímu výzkumu, ve starší odborné literatuře existují jen dílčí odkazy, resp. autoři se zabývají problematikou bez genderového rozlišení. Barbora Jiřincová je si úskalí, které skýtá zpracování zvoleného tématu dobře vědoma a snažila se k němu přistoupit zodpovědně vybavená znalostí poměrně široké škály literatury domácí, ale především zahraniční. Pozitivně hodnotím skutečnost, že Jiřincová přihlíží i k dílům tvůrců z tábora nekatolických historiků, kteří se zabývají danou problematikou (Nešpor, Štěřiková, Wernisch). Osobně je mi velmi sympatický její přístup k genderové problematice, kdy nechce absolutizovat dějiny žen, tedy nechce se hlásit k „žádnému směru ‚ženských‘, ‚genderových‘ či ‚feministických‘ studií“ (s. 55). Svůj přístup velmi přesvědčivě vysvětluje, ale bohužel se toto vysvětlování v práci až příliš často opakuje.

Bohužel ale právě studium bohaté literatury ji poněkud odvedlo od hlavního tématu její práce. Nechala se až příliš strhnout pročtenými tituly natolik, že rozbor a výklad této literatury, posléze částečně i pramenů, tvoří de facto bezmála většinu práce. Celý tento rozsáhlý „úvod“, nebo lépe barvitá vstupní mozaika vytváří dojem, že poté se autorka dostane hlouběji k meritum věci, ale ke konci disertace zjistíme, že tomu tak není. Přitom místy už v tomto úvodu přináší zajímavé postřehy; za oprávněný považuji třeba její kritický přístup k dílu Howarda Louthana, nicméně je poněkud nešťastné tohoto amerického profesora nazývat „autorem anglosaské proveniencie“, s. 31). Jinde zase Jiřincová až nadbytečně převypravuje obsah konkrétních studií (za jiné uvádím dílo Anděly Kozákové o právním postavení ženy v českém zemském právu, s. 89 ann.). Chápu, že si autorka chtěla přiblížit průběh rekatolizace jako takové, ale je snad až nadbytečné věnovat tomuto fenoménu, který byl v posledních desetiletích zpracován četnými autory (Jiřincová na ně i odkazuje), hned více než 30 s. (s.117-152) i s jistými nepřesnostmi. Pramenné informace čerpá hojně z fondu Národního archivu Stará manipulace (o němž asi jako jediná z badatelů soudí, že je „přehledně uspořádaná“), dále už méně často z České dvorské kanceláře a Archivu pražského arcibiskupství, kde by se jistě našla ještě další četná svědectví. Naproti tomu zejména vzhledem k tomu, že si Jiřincová teritoriálně zúžila svůj výzkum na Boleslavsko, bylo už nadbytečné procházet fondy Archivu hlavního města Prahy, které v daném kontextu, tedy v první fázi pobělohorské rekatolizace znamenitě vytěžila Jaroslava Mendelová.

Chronologicky zpracovává Jiřincová zhruba období prvního půlstoletí po Bílé hoře, logicky i s určitými přesahy. Kraj boleslavský zvolila také velice vhodně – mj. k němu

existují dva základní soubory pramenů – zpovědní seznamy a soupisy poddaných podle víry a v Boleslavsku se déle držely komunity, či jednotlivci vzdorující konverzi. Jistě by se našly i studie regionálních historiků. Autorka neskrývá nesnáze se zmíněnými statistickými (spíš tedy „předstatistickými“) prameny, problémy jsou i s nomenklaturou: kdo jsou „haeretici“ a kdo „negligentes“ atd. Navzdory oprávněným pochybám o hodnověrnosti pramenů¹ sestavuje tabulky, z nichž bohužel místy nejsem zcela moudrá. Kromě toho právě Boleslavsko není homogenním krajem, liší se oblasti s jazykově českým obyvatelstvem (před Bílou horou převažující utrakvisté a silně jsou zastoupeni i bratří versus německy mluvící luteráni).

Souvislým vyprávěním je připojena „případová studie“, která se odchyluje od Boleslavska a směřuje do jihozápadních Čech a zabývá se případem sester Černínových na Švihově, které ještě v šedesátých letech 17. století odmítaly konverzi. K této kauze se dochoval svazek dokumentů ve Staré manipulaci, zmiňuje ho okrajově třeba August Sedláček, ale hlavně jsou tyto prameny in extenso citovány v knize Františka Teplého z roku 1927 (reprint Brno 2017). Resp. pilný archivář Teplý v daném případě vydává pečlivou vlastivědnou práci faráře Františka Zemana, který zpřístupnil prameny z kdysi Archivu místopředsedelského, nyní Staré manipulace (signatury však zůstaly zachovány)...

Barbora Jiřincová zmiňuje tragické příběhy manželů, které rekatolizační nátlak rozdělil, uvádí oddělené odchody do exilu, přesvědčivě konstatuje tendenci žen být ve víře „otců“ pevnější a více vzdorovat nátlaku na konverzi, což správně odůvodňuje jednak niternějším (emotivnějším) prožíváním víry u žen, jednak skutečností, že muži jako živitelé rodin a představitelé rodiny navenek museli často před rekatolizátory rezignovat dříve. Výmluvné je její svědectví (několikrát opakované), že rekatolizátoři přistupovali k ženám se stejnou odpovědností (tvrdostí) jako k mužům a ženy rozhodně nebyly ve věcích víry nějak zřetelně šanovány.

Práce bohužel skýtá i formální nedostatky: v poznámkách mnohdy chybí odkazy na stránky, místy nejsou opravené překlepy, kolísá i sloh a domnívám se, že i seznam nevydaných pramenů by zasloužil upřesnění. To všechno přičítám spěchu při dokončování disertace (tento spěch ale rozhodně nebyl na místě). Text disertace vykazuje i určitou rozkolísanost, koncepční nevyváženost. Výklad potom postrádá logickou strukturu, což je na škodu celkového dojmu. Opět se nemohu ubránit dojmu, že se autorka potýkala s časem: efektní názvy jednotlivých kapitol slibují více, než je jejich skutečným obsahem. Je mi líto, že Jiřincová svůj ambiciózní projekt nedokázala beze zbytku naplnit tak, jak by se dalo soudit ze vstupních kapitol její práce.

Nicméně disertace Barbory Jiřincové je vhodná k obhajobě a věřím, že autorka v diskusi dokáže podrobněji vyložit své závěry.

V Praze dne 9. 2. 2019

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.

¹ Jiřincová ví, že se zápisy do Soupisu poddaných lišily i podle aktivit a svědomitosti toho kterého úředníka (hejtmana) a vypovídací hodnota zpovědních seznamů může být ošidná.

